

MIN KROPP
MITT VAL!

ABORTFRÅGAN SOM DELAR POLEN

POLEN

HUVUDSTAD:

Warszawa.

POLITIK: I juni 1989 hölls delvis fria val då fackföreningsrörelsen Solidaritet vann en storseger. Tadeusz Mazowiecki kunde bilda den första icke-kommunistiska regeringen sedan 1946 och Solidaritetets ledare Lech Wałęsa valdes 1990 till president. Nationalkonservativa partiet PiS, Lag och rättvisa styr sedan 2015. I presidentvalets andra omgång den 12 juli 2020 vann PiS-kandidaten Andrzej Duda en knapp seger över liberalen Rafal Trzaskowski.

YTA: 312 696 km²
(Sverige: 449 964 km²)

BEFOLKNING: 38,4 miljoner.

Abortfrågan har varit ett hett ämne under den polska PiS-regeringens fem år vid makten. Flera högerradikala, abortfientliga stiftelser har utvecklat en allt starkare samverkan med makthavarna. Det är bara en tidsfråga innan ett lagförslag mot aborträtten på nytt dyker upp.

TEXT: JOAKIM MEDIN

Den blodröda skåpbilen står strategiskt parkerad mitt emot ingången till Bielańskisjukhuset i nordvästra Warszawa, vid sidan av vägen och precis bredvid övergångsstället. På så sätt kan varken bilister eller fotgängare som besöker sjukhusområdet undvika att se den brutala kampanjskylt som fyller upp skåpbilens hela långsida.

”På Bielańskisjukhuset dödade abortörer 131 barn under 2017”. Under texten sitter det en förstorad bild av ett långt utvecklat, blodigt och dött människofoster.

Sjukhuset hyser en av de offentliga gynekologimottagningar där polska kvinnor har möjlighet att göra abort – inom abortlagstiftningens mycket snäva ramar. Skåpbilen tillhör stiftelsen *Pro-Pravo do Życia*, eller Pro-Rätt till liv, en högerradikal organisation som kampanjar för att totalförbjuda abort. Sedan det nationalkonservativa partiet Lag och rättvisa (PiS) fick regeringsmakten på hösten 2015 har flera sådana

abortfientliga organisationer fått ett allt större politiskt inflytande i Polen.

Kritiker talar till och med om att de har fått ett frikort att bete sig hur de vill. I dagens Polen kan abortmotståndarna trakassera och hota människor, sprida skräckpropaganda, bryta mot lagen och till och med

FOTO: JOAKIM MEDIN

KRITISK. Även om abort formellt tillåts vid tre omständigheter möter polska kvinnor i realiteten ändå hinder i den offentliga vården, säger Mikolaj Czerwiński.

FOTO: JOAKIM MEDIN

bli föremål för domstolsbeslut, till synes utan att drabbas av kännbara konsekvenser.

Mikolaj Czerwiński, sakkunnig om abort och kampanjkoordinator vid Amnesty Internationals sektion i Polen, nämner den blodröda skåpbilen som ett av många exempel.

– Bielańskisjukhuset är känt för att utföra aborter och bilen står permanent parkerad där utanför. Samtidigt åker en annan likadan kampanjbil ständigt omkring i Warszawa. Fosterbilderna är extrema och flera domstolar har beslutat att de inte får visas i offentlig miljö, men allt fortsätter ändå. Och polisen reagerar inte, berättar han.

Amnesty Press träffar Mikolaj Czerwiński i ett kafé inte långt från Amnesty Polens kontor i Warszawa. På kontoret släpps bara anställda in, som en del av säkerhetsföre-

skrifterna under coronapandemin.

Abortlagarna i Polen hör till de mest strikta i hela EU. Ingreppet är lagligt inom vården under endast tre omständigheter: när en graviditet har uppstått genom våldtäkt, när kvinnans liv eller hälsa hotas, samt när fostret bedöms ha livshotande skador. Men i realiteten är det mycket svårt för polska kvinnor att göra abort med hänvisning till de två första skälen.

– Statistiken visar att de flesta aborter sker på grund av livshotande skador hos fostret. I vissa delar av Polen är det också mycket vanligt att läkare använder sig av samvetsvägran för att inte alls göra abort. Och det finns många fler skäl till att abort

FÖRBUDET. Kampanjbilar som dessa får egentligen inte visa de anstötliga bilderna på foster, har domstolar bestämt. Men så sker ändå.

MIN KROPP
MITT VAL!

FOTO: FUNDACJI PRO-PRAWO DO
ZYCIA/STIFTELSEN PRO-RÄTT TILL LIV

GATUPROTEST. Stiftelsen Pro-Rätt till liv utmärker sig särskilt genom sin gatuaktivism, som alltid inkluderar bilder av vad som påstås vara aborterade foster.

ständigt, genom att beställa hem piller från webbsidor.
– Därför är det löjligt med abortmotståndarnas kampanjbilder på stora blodiga foster. Aborterna sker nu mycket tidigare när fostren inte är så långt utvecklade, förklarar Mikołaj Czerwiński.

inte är tillgängligt för många kvinnor, säger Mikołaj Czerwiński.

Den här situationen låg till grund för att nätverket *Abort utan gränser* officiellt etablerades i Polen i december 2019. Nätverket informerar kvinnor om hur de kan göra abort i andra länder eller på helt egen hand, med hjälp av abortpiller. I nätverket ingår även en brittisk organisation som ger ekonomiskt stöd vid behov.

Abort utan gränser säger sig under sina första åtta månader ha hjälpt över 1 100 polska kvinnor att göra abort, att jämföra med hur sammanlagt 1 000 kvinnor fick göra abort i den offentliga vården under hela 2019. Samtidigt genomför de flesta polska kvinnor idag ingreppet helt själv-

Men det är inte så den polska regeringen eller de höger-radikala organisationerna framställer abort för sina anhängare. Under de senaste åren har dessa aktörer i samverkan med varandra intensifierat kampen mot aborträtten, både ute på gatorna och i parlamentariska försök att skärpa lagstiftningen ytterligare.

Det senaste försöket var i april 2020 när parlamentet debatterade ett lagförslag som ville ta bort möjligheten till abort vid foster-skador. Förslaget var ett medborgarinitiativ från den höger-radikala stiftelsen *Liv och familj*, som hade samlat in underskrifter från medborgare så att parlamentet formellt var tvungen att ta upp det. Regeringspartiet PiS gav lagförslaget sitt stöd, men det skickades till utredning i en parlamentarisk underkommitté.

Amnesty Polen har i egna opinionsundersökningar kommit fram till att hela 78 procent av polackerna vill bevara möjligheter till att göra ingreppet. På det stora hela så accepterar samhället fortfarande abort. Men även om det förhåller sig så, så har det

”Grundproblemet är att regeringspartiet saknar egna experter och är intellektuellt svagt.”

polska samhället blivit allt mer polariserat sedan PiS fick regeringsmakten 2015. I ett sådant klimat har abortfrågan likväl kunnat bli en av regeringens viktigare frågor. Det har också påverkat hur den offentliga vården fungerar.

– Regeringens och organisationernas kamp mot abort har förflyttat hela narrativet. Många läkare tvekar nu att göra abort enbart av rädsla för att bli bestraffade, säger Mikołaj Czerwiński.

Såväl Amnesty Polen som andra regeringskritiker menar att det idag börjar bli svårt att se var de höger-radikala organisationerna slutar och regeringen börjar, eftersom samverkan mellan dem har blivit så nära. Det gäller i synnerhet den allra viktigaste organisationen, stiftelsen *Ordo Iuris*.

Författaren, akademikern och kvinnorrättsaktivisten *Klementyna Suchanow* utkom i början av 2020 med boken *To jest wojna. Kobiety, fundamentaliści i nowe średniowiecze* ("Det här är krig - Kvinnor, fundamentalister och den nya medeltiden"). Den handlar om *Ordo Iuris*, och beskriver stiftelsens bakgrund och dess internationella samarbeten och koppling till Vladimir Putins Ryssland. *Ordo Iuris* bildades så sent som 2013 men har idag etablerat en mycket stark närvaro i den polska statsapparaten. *Klementyna Suchanow*s slutsats är att de frekventa angrep-

FOTO: AGENCJA OPWIESCI

INFILTRATIONSVARNING. Enligt *Klementyna Suchanow* har *Ordo Iuris* infiltrerat regeringen till en sådan grad, att stiftelsen ligger bakom stora delar av partiets ideologiskt färgade utspel.

pen mot aborträtten, liksom mot kvinnors rättigheter, sexualundervisning i skolan, Istanbulkonventionen och hbtq-rättigheter i Polen, allihop hänger samman i *Ordo Iuris* ideologiska påverkansarbete.

– Ingen hörde egentligen talas om dem förrän 2016 när de påbörjade sitt arbete mot abort. Två år senare hade de börjat knyta nära band särskilt till justitieministeriet, fast förblev ändå ganska regeringskritiska. Men i början av det här året förändrades något. Nu har vi kunnat se *Ordo Iuris* överallt. De har kommit så nära att president *Andrzej Duda* själv har använt deras språk i sina tal, säger *Klementyna Suchanow* till Amnesty Press.

+

ABORT I POLEN

ÅR 1932 INFÖRDES en begränsad aborträtt i Polen. 1956 utvidgades aborträtten till att gälla om den gravida kvinnan "lever under svåra omständigheter". Det innebar i praktiken fri abort och på 1960-talet reste kvinnor från bland annat Sverige till Polen för att göra abort.

1993 begränsades aborträtten och tilläts bara när en graviditet har uppstått genom våldtäkt, när kvinnans liv eller hälsa hotas, samt när fostret bedöms ha livshotande skador. Den lagen gäller fortfarande.

MIN KROPP
MITT VAL!

FRAMGÅNGSRIKA.
Ordo Iuris emblem.

ISTANBUL- KONVEN- TIONEN

"Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet" antogs i Istanbul våren 2011. Europarådet bildades 1949 och har idag 47 medlemsstater. Istanbulkonventionen har de senaste månaderna utsatts för allt hårdare kritik i främst Ungern, Turkiet och Polen.

Ordo Iuris grundare sitter idag som domare i Högsta domstolen. Representanter finns på plats i kommittén mot kvinnovåld, i flertalet ministerier, samt vid ombudsmanskontoret för barnrättigheter. Stiftelsen är duktig på att locka till sig unga och energiska akademiker, särskilt jurister.

– Grundproblemet är att regeringspartiet saknar egna experter och är intellektuellt svagt. Ordo Iuris försér dem med experter, idéer, juridiska verktyg och till och med färdiga lagförslag, vilket partiet tacksamt tar emot så att de slipper arbeta på egen hand, säger Klementyna Suchanow.

Ordo Iuris högkvarter är beläget på den exklusiva adressen Zielna 39 i Warszawa, i den höga PAST-byggnaden som var huvudstadens första skyskrapa. Här håller även organisationen till minne av den polska hemmaarmén, AK, under andra världskriget till. Uniformerade vakter tar emot nere i entrén.

I stiftelsens kontor arbetar Filip Furman som ansvarar för frågor kring socialvetenskap och bioetik. Till skillnad från de flesta av sina kollegor är han inte advokat utan doktor i sociologi. Filip Furman påstår att Ordo Iuris syn på abort är representativ för hur de flesta konservativa polacker tänker.

– Det är ett väldigt enkelt ställningstagande. Allt handlar om hur man ska betrakta och värdera mänskligt liv. Från ett genetiskt och vetenskapligt perspektiv råder det inget tvivel om att livet börjar vid befruktningen. Du skall icke dräpa och det gäller även här.

Enligt Filip Furman vill Ordo Iuris inte tvinga några människor att ta hand om ett barn, om de inte vill eller anser sig förmögna till det. Det enda stiftelsen begär är att man ska föda barnet, sedan finns det flera icke-statliga organisationer som kan ta

hand om det istället. Han förklarar vidare att Ordo Iuris inte vill "förbjuda" något alls – snarare ser man det som att man vill "fullända" något, genom att få till ett totalt skydd av mänskligt liv.

Därför måste de tre omständigheterna som idag möjliggör abort helt tas bort. Men utvecklingen lär behöva ske stegvis. Filip Furman rekommenderar varmt en artikel skriven av sociologiprofessorn Michał Łuczewski, som fokuserar på aborter som sker på grund av skador hos fostret. Professor Łuczewski anser att detta är en "modern Förintelse" som kan jämföras med folkordet på judarna.

– Sett till antalet offer och sett hur det genomförs. Processen där barn med funktionshinder dödas bygger på precis samma filosofi: att det finns somliga människor som inte förtjänar att få leva, enbart på grund av särskilda egenskaper hos dem, nickar Filip Furman.

Han plockar fram en liten skär plastbit och lägger fram den på bordet. Det är en modell föreställande ett litet foster som suger på tummen.

– Den här är till dig, hoppas du inte tycker den är obehaglig. Detta är ett tio veckor gammalt foster. Precis så här stort är fostret då och så här ser det ut, med ögon och näsa och allting, säger han.

FOTO: JOAKIM MEDIN

KÄNSLOR. Tio veckor gamla foster suger inte på tummen. Men Ordo Iuris små modeller är menade att skapa avsky.

"Du skall icke dräpa och det gäller även här."

SOCIOLOGIDOKTOR. Filip Furman anser att abort på grund av livshotande skador hos fostret är ett "modernt folk mord". Både den praktiken och alla andra skäl till abort bör tas bort.

FOTO: JOAKIM MEDIN

MIN KROPP,
MITT VAL!

FOTO: RENATA ZAWADSKA

MASSPROTEST. Polska Kvinnostrejken bildades 2016 för att protestera mot försöken att förbjuda abort. Sedan dess har man arrangerat över 1500 manifestationer mot regeringspolitiken.

➤ Tio veckor gamla foster suger inte på tummen. Men syftet är ju att anspela på känslor och att skapa motstånd mot abort.

Lagförslaget som debatterades i det polska parlamentet i april i år byggde på att förbjuda just det som Ordo Iuris anser är ett folkmord – abort till följd av livshotade skador hos fostret. Det lagförslaget ligger ännu kvar i den parlamentariska underkommitté det skickades till. Ingen vet när det kommer åter.

Kvinnorättsaktivisten *Marta Lempart* är grundare av och ledare i gräsrotsrörelsen Polska Kvinnostrejken, som har arrangerat över 1500 manifestationer mot regeringens reaktionära politik.

Rörelsen låg bakom de mycket stora Svarta måndagen-protester på hösten 2016, som anses ha bromsat in vad som då var det första regeringsförsöket att skärpa abortlagstiftningen. Även i april i år arrangerade Polska Kvinnostrejken omfattande protester.

– April i år var det närmaste vi kommit att få ett förbud, sedan 2016. Jag räknade med att åtminstone delar av förbudet skulle gå igenom. Samtidigt överraskades regeringen nog av att vi kunde organisera protester mitt under coronapandemin, säger hon till Amnesty Press.

FOTO: RENATA ZAWADZKA-BEN DOR

Marta Lempart vågar inte gissa när det senaste lagförslaget kan återkomma i parlamentet. Frågan hänger som ett mörkt moln över henne och kvinnorörelsen, men allt beror på när regeringen vill använda lagförslaget till sin politiska fördel.

Under sensommaren har hon och andra profiler i kvinnorättsrörelsen dock fattat beslut om att utveckla motståndskampen, så att de inte bara väntar in politiken. Den 3 oktober – årsdagen för Polska Kvinnostrejken bildande – lanseras det nya Institutet för skydd av mänskliga rättigheter, som ska ha ett eget kontor i Warszawa och bestå av tre avdelningar. En avdelning ska syssla med granskning och faktainsamling, under ledning av Klementyna Suchanow. En andra avdelning

som ska förbereda egna lagförslag till stöd för aborträtten; den tredje ska erbjuda juridisk assistans till personer som utsatts för förföljelse, stämningar och åtal.

Marta Lempart beskriver det som ett slags kontrainstitut till de högerextrema stiftelserna. Något av det första kommer bli att hjälpa de hundratals aktivister som bröt mot vårens pandemirelaterade förbud av sammankomster och protesterade för abort- och kvinnorätten, och som sedan har åtalats och riskerar kännbara böter.

– Själv har jag idag ungefär 46 åtal hängande över mig. De rör allt från att jag stört ordningen när jag ropat i megafon, till att jag satt upp protestaffischer utan tillstånd. Och två fall bygger på att Ordo Iuris har stämt mig för förtal, sedan jag kallat dem för Kreml-sponsrade fundamentalister. ■■■

MOTSTÅND. Marta Lempart vågar inte gissa när det senaste lagförslaget mot aborträtten tas upp till beslut i parlamentet, men förbereder sig genom att bilda ett eget människorättsinstitut.